

УДК 378.011.-3-0.51:81'243(477-25+477.51) "1960/1970"

Шендерук О. Б.

**ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У КИЇВСЬКОМУ ТА ЧЕРНІГІВСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТАХ
В 60-70 рр. ХХ століття**

Автором статті розглянуті деякі тенденції розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови у Київському та Чернігівському педагогічних інститутах в 60-70 рр. ХХ століття. До таких ми віднесли зв'язок ВНЗ зі школами, насадження марксистсько-ленінської ідеології, функціонування факультативних гуртків і курсів та появу в 1961 році при КПІМ аспірантури за спеціальностями романо-германська філологія та методика викладання іноземної мови.

***Ключові слова:** тенденція, аспірантура, факультативний гурток, марксистсько-ленінська ідеологія, професіоналізм.*

Постановка проблеми. Оскільки професіоналізм не існує в застиглому вигляді, а перебуває в процесі розвитку, то важливим, на нашу думку, є вивчення умов здійснення навчально-виховного процесу у ВНЗ, в яких безпосередньо відбувався розвиток професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови (ІМ) та визначення провідних тенденцій його становлення. Документи Центрального державного архіву вищих органів влади України у м. Києві та Чернігівського державного історичного архіву дають нам підстави для визначення певних тенденцій розвитку професіоналізму майбутніх викладачів ІМ, притаманних факультетам іноземних мов Київського педагогічного інституту іноземних мов (КПІМ) та кафедрі іноземних мов Чернігівського педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка (ЧПІ). Вивчення історії вищезазначених закладів дає нам змогу побачити і проаналізувати за яких умов відбувався в 60-70-ті рр. ХХ століття розвиток професіоналізму майбутніх викладачів ІМ. Звичайно, в даній статті ми не маємо змоги охопити і визначити усі тенденції, притаманні цьому питанню, а зосередимось лише на деяких з них.

Метою статті є визначення та висвітлення тенденцій розвитку професіоналізму майбутніх викладачів ІМ в 60-70 рр. ХХ століття у КПІМ та ЧПІ на кафедрі іноземних мов.

Результати теоретичного дослідження. На період 60-70-х рр. ХХ століття в роботі кафедри іноземних мов Київського педагогічного інституту іноземних мов і Чернігівського педагогічного інституту (кафедра іноземних мов) відбувалось багато змін, але в даній статті ми зупинимось лише на деяких з них. Таким чином, до тенденцій розвитку професіоналізму майбутніх викладачів іноземної мови нами віднесено наступні:

Зв'язок ВНЗ зі школами

Так, у своїй роботі кафедра англійської мови Київського педагогічного інституту на початку 60-х рр. ХХ століття керувалась рішенням XXI з'їзду КПРС, "Законом про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток народної освіти", про що зазначається в річному звіті про роботу Київського педагогічного інституту за 1959-60 навчальний рік. В архівних джерелах ми знаходимо інформацію про те, що кафедра англійської філології цього ВНЗ проводила роботу, в основному, в 112 школі з англійською мовою викладання у м. Києві [1, арк. 96]. В цій школі викладачі кафедри вели гурток розмовної мови для вчителів. Окрім цього, викладачі інституту брали участь в районних Нарадах вчителів, а також активно відвідували відкриті уроки з іноземної мови у школах з наступним їх обговоренням. А деякі кафедри навіть проводили олімпіади з ІМ безпосередньо у школах. Так, кафедра лексикології та фонетики англійської мови приймала участь у проведенні учнівських олімпіад з іноземних мов, виявляла здібних учнів середніх шкіл, зв'язувалася з вчителями на периферії, що, в свою чергу, сприяло забезпеченню якісного прийому студентів у 1969 році. Крім того, викладачі кафедр іноземних мов цих ВНЗ читали лекції для вчителів середніх загальноосвітніх шкіл. Так, під час березневих канікул у Кримському інституті підвищення кваліфікації вчителів завідувача кафедри англійської філології, доктор філологічних наук І.Г. Кошова прочитала 2 доповіді на теми: "Принципи наукової зацікавленості при навчанні іноземної мови в старших класах середньої школи" та "Принцип самостійної роботи при навчанні і оволодінні іноземною мовою в середній школі" [2, арк. 78].

Друга тенденція, яка намітилась в цей період – це **насадження марксистсько-ленінської ідеології та атеїстичного виховання**. Вся робота викладачів кафедри іноземних мов у досліджуваній нами період проходила під гаслом боротьби за те, щоб одержані студентами знання марксистсько-ленінської теорії ставали їхнім внутрішнім переконанням і, щоб молоді викладачі іноземної мови ці знання вміли

застосовувати в практичній діяльності і вжитті. На засіданнях кафедр іноземних мов постійно обговорювались лекції на теми "Перемога соціалізму в СРСР", "Партія більшовиків у Лютневій буржуазно-демократичній революції" та ін. Крім того, посилилось науково-атеїстичне виховання студентів. В студентських гуртожитках відбувались вечори питань і відповідей на антирелігійні теми [3].

Такий самий ідеологічний курс спостерігався і в Чернігівському педагогічному інституті, де вся робота ректорату, деканату та кафедр проводилась під знаком "гідної зустрічі 50-річчя Великого Жовтня, 50-річчя радянської влади на Україні, 150-річчя з дня народження Карла Маркса та 100-річчя з дня народження Леніна" [5, арк. 2]. В 1968-69 навчальному році з нагоди 100-річчя від дня народження В.І. Леніна викладачі кафедри провели в першому семестрі курсові тематичні заняття "Ленін жив", "Ленін живий", "Ленін буде жити". Також проводились конкурси на кращий переклад уривка художньої прози і віршів про Леніна на англійську мову. Крім того, студенти прослуховували фонозаписи В. Маяковського "В.І. Ленін", К. Паустовського "Старик в потертой шинелі" англійською мовою. На першому курсі вони навіть писали твори англійською на теми "Ленін в Лондоні", а на другому "Ленін в Розливі", а також перекладали на англійську уривки з творів Леніна "Що робити?", "Квітневі тези" [2, арк. 36].

В своїй роботі кафедра методики викладання іноземних мов особливу увагу звертала на висловлювання класиків марксизму-ленінізму про мову, взаємовідношення мови і мислення та вислови Леніна і Н. Крупської про мову. Протягом 1960-70 рр. простежувалась залежність методики викладання ІМ від політики комуністичної партії Радянського Союзу.

Новим для цього часу стає поява *факультативних курсів та гуртків*. Протягом року студенти прослуховували ряд факультативних курсів і по деяким з них навіть склали заліки.

Факультативні курси при КДПІМ за 1959-60 навчальний рік

Факультативний курс	Кількість студентів	Склали залік
Звукозаписуюча та звуковідтворююча апаратура	57	57
Шкільні ігри та атракціони	146	128
Курс співів на факультетах німецької і французької мов	65	65
Художнє читання	9	9
Курс музики німецької мови	17	
Навчальне кіно	25	25 і 7 студентів отримали свідоцтво кінотехніка
Спецсеминар з педагогіки	83	83
Німецька мова на факультеті англійської мови	72	53
Французька мова на факультеті англійської мови	18	15
Англійська мова на факультеті французької мови	10	
Латинська мова на факультеті французької мови	15	
Спортивне удосконалення	99	
Курс крою та шиття	42	

Всього такі гуртки відвідували 676 студентів. Частина з них приймала участь у двох факультативах [1, арк. 157].

В 1967-68 навчальному році при КПІМ 17 студентів навчалися у гуртках з методики викладання іноземних мов, 12 – з англійської філології і теоретичної граматики і, 28 – з перекладу, 6 – з історії мови, 4 – з лексикології та 4 – зі стилістики. Кількість таких гуртків зросла з 16 до 20 порівняно з минулим роком [2, арк. 93].

Протягом 1967-68 навчального року працювали такі гуртки [2, арк. 74]:

Гурток	Кількість студентів	Викладач
Методичний	13	викл. Р. Ф. Дашкевич
Структурної лінгвістики	8	ст. викл. А. Г. Бедринець
Розмовної практики для студентів III курсу	10	ст. викл. Л. В. Бистрова
Гідів-перекладачів	14	викл. В. П. Петрух

Учасники методичного гуртка розробляли окремі методичні теми і впроваджували їх в роботу шкіл та дитячих садків. Члени гуртка структурної лінгвістики підготували і прочитали в КІІМ дві доповіді. В гуртку розмовної практики займалися вивченням історії, географії та традицій Англії. Гіді-перекладачі підготували і провели декілька подорожей по місту, відвідали краєзнавчий музей і провели екзамен на англійській мові.

В Чернігівському педагогічному інституті кафедрою іноземних мов в 1962 році також були організовані гуртки для вивчення іноземної мови. Такі гуртки функціонували як для викладачів всього інституту так і для студентів та всіх бажаючих удосконалити свої знання з іноземної мови [6].

Цікавою тенденцією для нашої розвідки залишається робота *аспірантури*. У 1961 році при КДПІМ було вперше зроблено набір до аспірантури за спеціальностями романо-германська філологія та методика викладання іноземної мови. В 1967 році в аспірантурі вже навчалось 20 осіб [4, арк. 18]. Цей факт звичайно позитивно вплинув і на майбутніх викладачів ІМ, оскільки їхній професіоналізм прямо залежав від професіоналізму професорсько-викладацького складу кафедр. На початок 1962-63 навчального року в КІІМ навчалось 934 студенти і працювало 106 викладачів. У зв'язку з збільшенням набору студентів в цей рік кількість викладачів значно зросла. До інституту було прийнято ще 30 викладачів. Усього серед викладачів КІІМ було 27 чоловік, які мали наукові ступені та звання: старших викладачів – 48 і викладачів – 53. Із 128 осіб над докторськими дисертаціями працювали 6 чоловік і 26 над кандидатськими [3, арк. 3].

Стосовно складу викладачів кафедр КІІМ, то найбільша кількість з науковим ступенем – це викладачі кафедр практики англійської, німецької та іспанської мов. Проте на кафедрі ІМ працювало 9 викладачів, серед яких 3 кандидати наук [1, арк. 62]. Це пояснюється тим, що за останні 3-4 роки цю кафедру поповнила значна кількість молодих викладачів, як і закінчили інститут або вищі педагогічні курси [4, арк. 4].

На кафедрі іноземних мов в ЧПІ ім. Т.Г. Шевченка в 1964 році працювало 9 викладачів, 8 з них не мали наукових ступенів і займали посади старших викладачів [7, арк. 103] і лише один викладач – кандидат наук [8, арк. 9].

Відсутність кандидатів наук на факультеті свідчила про недостатню філологічну спрямованість і позначалась на теоретичній підготовці студентів. Загальний показник успішності студентів на факультеті англійської мови в 1967-68 н.р. становив 89, 1% [8, арк. 81]:

I курс	85, 2%
II курс	88%
III курс	98%

Найменший відсоток відмічався на першому курсі. Звичайно, причиною цього була не тільки недостатня кваліфікація викладачів, але й недбале відношення і пропуски занять студентами. Для підвищення контролю за роботою студентів були розроблені такі заходи як виклик не встигаючих студентів на засідання секції, додаткові консультації та індивідуальні заняття [8, арк. 84].

При ЧПІ ім. Т.Г. Шевченка функціонували гуртки по вивченню філософії та ІМ для викладачів, що готувалися до складання кандидатських екзаменів [8, арк. 7].

Висновки. Таким чином, аналіз діяльності факультетів іноземних мов КІІМ та кафедри іноземних мов ЧПІ свідчить, що в 60-70 рр. відбулися певні зміни у підготовці майбутніх викладачів ІМ. До позитивних тенденцій ми відносимо появу великої кількості факультативних гуртків, відкриття аспірантури за спеціальностями романо-германська філологія та методика викладання іноземної мови, принцип наступності та зв'язок ВНЗ із школами. Але, звичайно, були і такі, що, навпаки, гальмували цей розвиток. Це, по-перше, насадження марксистсько-ленінської ідеології та атеїстичного виховання, а по-друге, недостатня кількість викладачів з науковим ступенем, особливо на кафедрі іноземних мов ЧПІ, що не могло не позначитись на успішності студентів – майбутніх викладачів.

Використані джерела

1. Центральний державний архів вищих органів влади України, м. Київ (ЦДАВОВ) Ф. 166, оп. 15, спр. 2775, 165 арк.
2. Там само Ф.166, оп. 15, спр. 6978, 132 арк.
3. Там само Ф. 166, оп. 15, спр. 3787, 138 арк.
4. Там само Ф. 166, оп.15, спр. 6009, 69 арк.
5. Чернігівський державний історичний архів Ф.608, оп. 2, спр. 495, 77 арк.
6. Там само Ф.608, оп. 2, спр.345, 38 арк.
7. Там само Ф. 608, оп. 2, спр. 399, 165 арк.
8. Там само Ф.608, оп.2, спр. 484, 178 арк.

Shenderuk O.

**SOME TENDENCIES OF FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS'
PROFESSIONALISM DEVELOPMENT IN KYIV AND CHERNIGIV PEDAGOGICAL INSTITUTES
IN THE 60-70 TH YEARS OF THE XX CENTURY**

As professionalism doesn't exist in exanimate aspect and it is in a process of development, so to our point of view, it is important to study conditions of educational process implementation in Universities, where the development of the future teachers of Foreign Languages professionalism occurred. For this purpose we turned to the history of Kyiv Institute of Foreign Languages and Chernigiv Pedagogical Institute (Department of Foreign Languages) in 60-70th years of the XX century and identified the leading tendencies of professionalism development.

To such tendencies we refer the union of Institutes of higher education and secondary schools. So, in archival sources we find information that English Department in Kyiv Institute of Foreign Languages at the beginning of the 60th years of the XX century closely worked with one of the Kyiv secondary school. At that school the teachers of the mentioned Department leaded the English speaking clubs for the teachers of the secondary school. Moreover, the teachers of the Institutes took part in Teachers' Meetings, attended and discussed English open lessons. Besides, the Department of Lexicology and Phonetics of English in Kyiv Institute of Foreign Languages took an active part in realization of academic Olympiad in Foreign Languages.

The second tendency, which we have accented, is spreading of marksistsko-leninska ideology and ateistychne education of the students. At the meetings of the Department of Foreign Languages in Kyiv Institute of Foreign Languages and Chernigiv Pedagogical Institute ,at the studied period, the lectures " Victory of socialism in the USSR", "Lenin lived", "Lenin lives", " Lenin will live" were discussed.

In dormitories the evenings of questions and answers to anti-religious themes occurred. Dependence of Methods in Teaching Foreign Languages on the policy of the Communist Party of the Soviet Union was observed.

The appearance of elective courses such as Sound Recording and Reproducing Apparatus, Declamation, Course of German Music, Instructional Movie, Sports Improvement, Course Sewing and many others was another tendency , which we have given off. Many students attended such courses and some of them even passed the credits and got certificates of their completion. As well, there were different sections such as Methodological, Structural Linguistics, Conversational Practice, and Guides- Interpreters.

Apart from, in 1961 Kyiv Institute of Foreign Languages preceded the first set to graduate school on Philology and Methods of Teaching Foreign Languages. Twenty people studied there in 1967. Thus, during 60-70 th years of the XX century we may see changes in the training of future teachers of Foreign Languages. To those changes we refer positive and negative ones. As for the positive, we accented the appearance of the great number of optional groups, opening of the graduate school with specialty Philology and Methods of Teaching Foreign Languages in Kyiv Institute of Foreign Languages, principle of continuity and the union of Institutes of higher education and secondary schools. And, as for the negative tendencies, we underlined the spreading of marksistsko-leninska ideology and ateistychne education, insufficient number of teachers with scientific degree, especially in Chernigiv Pedagogical Institute at the Foreign Languages Department. And this fact, in its turn, influenced very negatively upon students' progress.

Key words: *tendency, traineeship, elective section, marksistsko-leninska ideology, professionalism.*

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014